

жанрово-стильовому аспекті, з появою на кожному новому етапі її еволюції нових типів художнього світобачення та щоразу відмінних ситуацій при збереженні сутності літератури як мистецтва. Ідеться лише про один з вірогідних шляхів постійного наближення до істини, якої нелегко осягти. Тому тут неприйнятні так звані остаточні узагальнення, що містять фіксовані твердження, окреслені дикцією на сьогодні й майбутнє. Адже літературний процес – це динамічний дискурс, що передбачає різні версії авторських чи колективних історій.

Михайло Роман, проф. (Пряшів, Словаччина)

Дискурс розкриття образів крізь призму парадигми часу й життя

(Зимомря Микола. Час і життя. – Дрогобич: Посвіт, 2012.- 646 с.)

Нашу розмову про книжку «Час і життя» Миколи Зимомрі, доктора філологічних наук, професора Дрогобицького університету імені Івана Франка, хочеться розпочати словами Олександра Довженка «Велике діло – добре слово. Воно часом дорожчає від усього, від усяких ліків, від багатств і потрібне людині як хліб і мед, як жива вода», бо вони цілком в'яжуться зі змістом вище згаданої книги.

Рецензована монографія відкривається відомими рядками Тараса Шевченка: «Ми просто йшли; у нас нема Зерна неправди за собою. Ходімо ж, доленько моя!». Вона складається з есе, нарисів, літературних портретів, наукових розвідок та інтерв'ю. Все це про життя і творчість 80 представників української культури – зокрема літературознавців-педагогів, поетів, прозаїків, перекладачів, фольклористів, музикантів, співаків, істориків, священників, художників, лікарів, математиків, фізиків минулих століть і, зокрема, ХХ століття. Це люди, з якими авторові книги довелося не лише зустрічатися, але й співпрацювати; це люди, які викликали у нього незабутні враження і, на його думку, заслуговують, щоб про них знав увесь світ. Читаєш портрет за портретом і диву не наберешся, звідки наш автор набрав стільки знань, енергії, часу,

фактів і здатності, щоб кожен з них написати іншим стилем, іншою інтонацією. Тобто, щоб не повторюватися. Кожний нарис – це оригінальний твір, це своєрідна розмова не лише про цю людину, але й про історію літератури, її творців чи іншої галузі науки чи мистецтва. Значно збагачують читача цікаві відступи, екскурси в різні часи тощо. Пишучи про дану людину, він зумів включити її діяльність чи творчість у ширший контекст науки чи культури, тому читач одержує широке уявлення про досягнення в галузі науки, культури і вклад окремої людини в її розвиток. Зрозуміло, що переважають щодо кількості портретів педагогічно-літературознавці, бо з ними йому довелося найчастіше контактувати.

Після прочитання цієї книги читач не може залишитися байдужим до того, про що він дізнався. На погляд, кожний мав би стати більш гордим за своїх земляків, за свою Україну, яка дала світові стільки талановитих людей; книга в цілому збагатить як читача в Україні, так і за її межами. Окремі портрети представляють собою розгорнуті статті енциклопедичного характеру, збагачені ще й цитатами видатних вчених чи уривками поетичних творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Ліни Костенко, В. Симоненка, М. Вінграновського, П. Мовчана, В. Стуса, Б. Олійника, П. Скунця та ін. Все це говорить про його широкі знання з української літератури, але й світової, передусім, німецькомовної художньої літератури та філософії. Читач дізнається, приміром, про голодомор в Україні в 1932 – 1933 роках, про гулаги, заборону греко-католицької церкви та її підпільну діяльність в епоху 20 – 80-х рр. XX ст., про причини виселення українців у рамках акції «Вісла», про післявоєнні події в Закарпатті, про суспільно-культурне життя українців в Польщі та Словаччині тощо. Письменник пише про все це з великою любов'ю, шаною й захопленням. У стилі своїх оповідок він виявив себе як художник слова і талановитий дослідник.

Відродно констатувати, що свою розмову про видатних людей України розпочав саме нашим земляком Петром Лодієм, потім продовжував розповідати про діячів рідного Закарпаття, Ужгородського університету, а далі про видатних учених Дрогобицького, Тернопільського, Чернівецького, Одеського, Кіровоградського, Житомирського, Рівненського університетів і, зрозуміло, що й київських університетів (національних – імені Тараса Шевченка та Михайла Драгоманова). Всюди знайшов чудових людей

– українців, а радше – українців, а саме в Словаччині, Польщі, Німеччині. Вони збагатили українську культуру і їм автор присвятив свої роздуми. Може, для читача в Україні вони можуть бути не так цікаві, як для нас, що живемо за її кордонами. Такі матеріали додають нам дуже багато енергії.

Зрозуміло, що окремі портрети несуть печать його особистої оцінки, його вражень від зустрічей чи від прочитаного. Без перебільшення, відчуємо в кожному рядку його намагання бути максимально об'єктивним, щоб все документувати конкретними фактами, цитатами, спостереженнями інших творців.

Книжка Миколи Зимомрі на мене справила позитивне враження, вона мене значно духовно збагатила. Деяких з її персонажів я особисто знав чи знаю, з багатьма я зустрічаюсь вперше і всі мене духовно очарували. Вони для мене стали близькими і дорогими образами і завдяки Миколі Зимомрі. Таке враження, ніби я їх знав давно, давно...

З радістю констатуємо: добре, що видання починається портретом про Петра Лодія, уродженця села Збой, що на Снинщині. Він своє подальше життя провів у вищих учбових закладах України, Польщі і Росії. Шкода, що автор замість Земплінського комітату (с.6) не зазначив конкретно про те, що село Збой русько-українське. Воно знаходиться на Снинщині, де живуть переважно русини-українці. Це більше б підкреслило його русько-українське походження, що важливо для сучасних русинів-українців Словаччини. Адже комітат – це дуже широке поняття. Комітат охоплював тоді переважно словацькі села, що розташовані були аж до Бодрого, Тиси. Черговим, на третьому місці, міститься в книзі портрет Михайла Балудянського, уродженця села «з переважно українським населенням Вишня Ольшова, що розташоване у мальовничому передгір'ї Карпат» (с. 16). Тут, очевидно, має місце недогляд, бо село називається насправді Вишня Ольшава. Автор обох наших земляків-діячів вважає, слідуючи твердженню Івана Франка, вихідцями із Закарпаття. Оцінюючи працю обох наших предків, крім іншого, М. Зимомря посилається і на праці Т. Байцури, І. Мацинського, О. Рудловчак.

Із повоєнних чи сучасних наших прямих науковців удостоїлися уваги проф. М. Зимомрі доц. д-р Степан Добош, акад. д-р Микола Мушинка та доц. д-р Ілля Галайда, якому він, до речі,

надав звання «професора кафедри російської мови і літератури Пряшівського університету» (с. 189), (як на мене, насправді І. Галайда заслуговував би такого звання). Справді, йдеться про цікаві портрети. Хочеться подякувати М. Зимомрі, який познайомив сучасного українського читача хоча б зі змальованими діячами. Хоч, як на мене, заслугоували б такої уваги й інші діячі, які вийшли із Закарпаття та Пряшівщини і збагатили українську культуру загалом. Наприклад, я радий, що автор розкрив сучасному поколінню чимало фактів. Зокрема, про те, що Степан Добош був першим ректором Ужгородського університету (хоч не навів причини його переходу в Словаччину). До речі, він написав низку цікавих наукових праць з питань закарпатоукраїнської літератури XIX століття (навести б, наприклад, працю «История карпаторуськой литературы», 1942). Він декілька років був заступником декана філософського факультету Пряшівського університету ім. П. Й. Шафарика, виховав сотні русистів для потреб Чехословаччини тощо. Очевидно, трапився недогляд, коли наводиться такий факт: С. Добош був лауреатом премії імені Івана Франка 1975 року. Як мені вдалося встановити в архіві Словацького літературного фонду, в той рік нікому не була присуджена ця премія Івана Франка СЛФ. Від себе додаю: хоч Степан Добош був русистом, але ідентифікував себе з українською національністю і вважав себе українцем.

Сподобався мені портрет Іллі Галайди (М. Зимомря фамільярно називає його Ільком, хоч він ніде офіційно не наводить такого імені). М. Зимомря не вперше пише про творчість І. Галайди. Тому портретний нарис, надрукований у рецензованій книжці, вважаю вираженням і об'єктивним. Це стосується й портрета Миколи Мушинки. Радий, що вони представлені в цій об'ємній монографії і достойно репрезентують нашу наукову й літературну діяльність.

Коли вже я заговорив про окремі нарисові матеріали, то хочеться згадати такі, які мене дуже збагатили і якимось особливо припали до душі. Йдеться про портретні характеристики таких творчих індивідуальностей, як Дмитро Павличко, Іван Хланта, Олександр Астаф'єв, Іван Маргітич, Дмитро Німилович, Володимир Овсійчук, Любомир Сенік, Роман Громяк, Микола Ткачук, Василь Марко, Анатолій Мойсієнко, Володимир Панченко, Анатолій Гуляк, Петро Рихло, Тадей Карабович, Ігор Добрянський, Микола Вегеш,

Йосип Фиштик. Всіх не назвеш. Тим аж ніяк не хочу сказати, що інші менш варті, або не подобаються мені, або не збагатили мене. Наприклад, Дмитра Павличка я особисто знаю ще з 50-х років минулого століття, не раз зустрічався з ним і вів довгі бесіди, писав про його твори. А все ж Микола Зимомря розкрив і відкрив мені нові сторінки його поетичної, політичної і дипломатичної діяльності. Гадаю, що цікаво буде і для читачів навести частину з його інтерв'ю, яке поет дав М. Зимомрі під час його дипломатичної служби у Польщі. Між іншим, Дмитро Павличко підкреслив: *«Людина прагне безсмертя, бореться з власним проминанням, із власною вмирущистю, і в цій боротьбі весь смисл людської діяльності, творчості, неповторності... Не кожний (автор – М. Р.) має читача. Але кожний має совість. Отож, у голосі совісті, в якому і є згадана Вами самотність, є і той сенс, який треба шукати... Великі твори, як правило, постали зі сповідальних мотивів. Але є також моменти геніальності, що вириваються із вибухів почувань. Мені здається, що вибухи почуттів, якими характеризується, скажімо, поезія Т.Шевченка, це так само сповідь, але голосно, криком проголошена...»* (с. 140). *«Мій сонет про «Торквемаду», можливо, тим цікавий, що там зовсім не згадується Сталін, але всі знають, що це твір про Сталіна. То була моя Езопова мова. Якби я там, розкрив символ, якби сказав, що йдеться саме про Сталіна, твір той не мав би такого впливу...»* Або *«Два кольори» – це пісня, що вийшла з моєї дитячої вразливості. Батько співав козацьку пісню «Ой, у полі нивка, нивка кругом материнка», де є слова «вишила сорочку чорними нитками, щоби його(милого) пізнати поміж козаками». Коли я був студентом коломийської гімназії, а потім в УПА, то я співав «Прапор червоно-чорний – то наше добро». А потім шалінові хустки – на чорному великі червоні квіти – це все враження з моєї національної пам'яті, які й вилилися на папір, коли прийшов час. Пісню мою (їй крила дав Олександр Білаш чудовою мелодією) не любила, але терпіла радянська номенклатура»* (с. 141). Далі Д. Павличко зазначає: *«Ми тотально зрусифікований народ, ми – в багні суржжю, що нам напхався у вуха, ми тільки починаємо формуватися як нація з власною і могутньою мовою. А мова нашої діаспори, еміграції, наших екзильних центрів не є зразком для нашої літератури. Але справа не тільки в мові, а в тому, що плекаючи*

українськість, інтелектуальні сили нашої діаспори зберегли нам безліч цінностей – у мові, у книжках, у традиціях, у релігійному житті і т.д. – цінностей, без яких нам було б дуже тяжко підніматися з колін... Придивляюся до життя українських громад у Словаччині, в Польщі, в Румунії, в Канаді, США, словом на Заході, й тяжко мені на душі. Асиміляційні процеси пішли нібито швидше тепер, коли є вже самостійна Україна, коли, здавалось би, має бути бурхливе відновлення українського духу серед них. Я переконаний, що процес асиміляції, наприклад, українців у Польщі може зупинити лише Україна своїм економічним і культурним розвитком на рівні світових стандартів. Мені болісно зізнаватися в тому, що Україна як держава не має сьогодні можливості фінансово підтримувати українські школи й видання за кордоном. Та цей час мине. Ми будемо багатими, але чи не запізно матимем кошти на такі сьогодні злободенні потреби, як розбудова просвітних українських закладів для наших братів за рубежами нашої землі»... (с. 143). Тут у Польщі йде асиміляція не так швидко, як у Словаччині, але йде... тут збережені традиції, тут є глибокий пласт історії, який неможливо переорати й пересіяти. Він завжди буде вкриватися синьо-жовтими квітами. У Словаччині запущена в українське середовище бацिला політичного русинізму. Комусь дуже вигідні чвари між русинами-українцями й тими русинами, що зреклися українства. Русинізм не має жодної перспективи, якщо він триватиме у ворожнечі з українством. Але й про словацьких українців я згадую з захопленням. Є (там – М. Р.) знамениті постаті, як, наприклад, Микола Мушинка, Левко Довгович, Іван Яцканин, Михайло Шмайда, Ярослав Шуркала, Юрій Бача, Олена Рудловчак, Любица Бабота, Ілько Галайда, Юрій Кундрат, Федір Ковач, Мирослав Сополига, Степан Гостиняк та багато інших вчених і письменників, знаних в Україні і світі. А журнал «Дукля»! Нема такого видання в Польщі, думаю, українцям у Польщі є чого повчитися від своїх прайшівських родичів, а вже словацьким українцям, навіть русинам, які з осторогою дивляться на Україну, варто було б запозичити в лемків польських того широкого мислення, яке береже їх одночасно в лемківській і в українській традиції і свідомості» (с. 144). Ще багато цікавого сказав Д. Павличко у згаданому інтерв'ю. Так, варто прочитати пропонувану книжку під назвою «Час і життя».

Збірка нарисів закінчується двома розлогими інтерв'ю, які дав проф. М.Зимомря академіку Петрові Кононенку, директорові Національного науково-дослідного інституту українознавства, а також о. Михайлові Бучинському, редакторові часопису «Жива вода». В першому розповів про своє дитинство (нар. 1946), свою родину, Голятинську, Міжгірську школи, Ужгородський університет, навчання в аспірантурі в Берлінському університеті ім. Гумбольдта, докторантуру в Москві, тобто життєві стежини, на яких став доктором філологічних наук і професором, автором кількох десятків монографічних робіт, одне слово, видатним філологом – україністом і германістом. Йдеться про його педагогічну і багату наукову діяльність у вузах України і Польщі, про перекладацькі ужинки та здобутки у вивченні українсько-німецько-польських культурних взаємин.

Друге інтерв'ю вдало доповнює попереднє. В ньому М. Зимомря відповідав редакторові дрогобицького часопису «Жива вода» стосовно питань, пов'язаних з історією Закарпаття, про плодотворне поєднання пізнаних мов у своїй науковій і художній творчості. Публікація, на наш погляд, представляє собою добре джерело знань і пізнання стану української повоєнної науки, дає сучасну інформацію про різні галузі української науки. Вона написана добірно прекрасною, місцями аж надто поетичною мовою.

Успіх М. Зимомрі поділяють проф. Любомир Сенік, автор цінної передмови, а також проф. Іван Зимомря, упорядник видання. Окремої подяки заслуговують творці художнього оформлення Ярослав Данилів, Василь Зимомря. Звісно, схвальну оцінку слід висловити видавництву «Посвіт» за ошатну публікацію. Переконалий, що художньо-документальна збірка нарисів «Час і життя» знайде свого читача як в Україні, так і за її межами. Хочеться подякувати М. Зимомрі за ласку, любов, енергію і час, що віддані ним для написання цієї книжки.